

מדריך לקניית בית בארץ הקודש - הרב חיים לנדו

איך נבחר את סדר הקדימה?

העיקרון הראשון הוא כמה שיותר קרוב למקום הקדושה - לעיר הקודש והמקדש, [מלבד היוצא מהכלל, וכמו שהבאנו בסוף הדברים], וכמש"כ בתהילים אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך נשבעה בטוב ביתך קדש היכלך, דכמה שנמצא קרוב יותר לקדושה שייך יותר לקדושתה, וכמבואר גם בדברי הגר"א והחת"ס שהבאנו לקמן, וז"ל החת"ס בתשובה רל"ג שכתב דקדושת מקום המקדש לא בטיל והחונים סביב מקרוב מקודשים טפי וקרובים אל אלקינו.. בירושלים גופיה לדור סמוך לקדושת הר אלקים חורבה בחורבנה אפי' אשרי הזוכה יעו"ש, וע"ע מש"כ על פרזות ירושלים, ובעיקר על ארץ יהודה ששם מבואר שכל מעלתה מפני שקרובה היא יותר לקדושה, ולכן כל כמה שקרוב יותר לקדושה גם בתוך ארץ יהודה, ואפי' בתוך פרזות ירושלים, וירושלים המקודשת עצמה, מעלתה גדולה יותר, וכן שמעתי מהגר"א שפירא שכשיצאו לבנות את השכונות החדשות מחוץ לירושלים המקודשת, מדדו עם חבל היכן המקום הכי קרוב לירושלים ושם בנוהו.

ירושלים המקודשת - יש בישובה מצוה יתירה מכל ארץ ישראל וכמו ששינונו במשנה סוף כתובות הכל מעלין מארץ ישראל כו' הכל מעלין לירושלים, וברמב"ם פ"ו מהלכות בית הבחירה הט"ז כלל קדושת ירושלים עם קדושת המקדש שקדושת שניהם מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והאריך בזה החת"ס יור"ד ח"ב ס' רל"ג ורל"ד דאפילו להסוברים שקדושת המקדש בטלה על כל פנים קדושת בית אלוקים ושער השמים לא בטל ולא יתבטל, והחונים סביב מקרוב מקודשים וקרובים אל אלוקיננו,

ובאדרת אליהו פר' דברים א,י מנה הגר"א ז' כתות בישראל ובתוכן הקובעים דירתן בא"י שעליהן נאמר מי יגור באהלך ולמעלה מהם היושבים בירושלים כמ"ש חז"ל הכל מעלין כו' ועליהם נאמר מי ישכון בהר קדשך זה ירושלים כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון,

ובביאור אגדות לברכות נח ע"א על הברייתא הרואה בתי ישראל בישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה כתב הגר"א שנאמר איכה ישבה כו' והעיר רבתי עם היתה כאלמנה ובית דילה הוא ביהמ"ק ובתי ירושלים הוא גבולה כו' וז"ש ותטענו בגבולנו וז"ש תביאמו ותטעמו בהר כו' ואח"כ מקדש כו' השלישי ושם נעשה בבהמ"ק שהוא שם והן ג' דרגי א"י וירושלים ובהמ"ק וכמ"ש ואראה את הארץ הטובה כו',

ובילקוט תהלים רמז תתלו אוהב ה' שערי ציון בכל מדינה ומדינה יש למלך פלטין אחד לאיזה הוא אוהב מכולם פלטין שהוא בתוך מדינתו אמר לו הקב"ה מחבב אני בתי כנסיות ובתי מדרשות ולמי אני מחבב יותר מהם שערי ציון שהיא פלטין שלי.

והביאור הוא כמו שאמרו בברכות נח ע"א דמלכותא דארעא כמלכותא דרקיעא וכדרך מלך בשר ודם שמלבד גילוי המלכות אשר בבית המלך עוד מתגלה כבודו בעיר המלכות המיוחדת רק לעניני המלוכה כן הוא גם במלכות שמים שמלבד הכבוד המתגלה בבית המקדש עוד יש להקב"ה עיר המיוחדת לשמו שכל עניניה רק לגלות את כבודו וכמו שנאמר תהלים גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלוקיננו הר קדשו יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב.

ולכן מוצאים אנו שהקב"ה נקרא אלוקי ירושלים ככתוב (בעזרא ז,ט), במגילה שכתב דריוש לעזרא וכתב שם "ומאניא די מתיהבין לך לפלחן בית אלהך השלם קדם אלה ירושלים", "ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה" (תהלים קמו,י), וכן בזכריה ב,טז "ונחל יהוה את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלים", ושם ג,ב "ויגער יהוה בך הבחר בירושלים".

ועוד קידוש ה' ישנו בישוב בירושלים דבעצם הדיור בה מתגשמת בנו חזון נבואי וככתוב בישעיה (נב,ב) "התנערי מעפר קומי שבי ירושלים התפתחו מוסרי צוארך שביה בת ציון" וגו' "פצחו רננו יחדו

חרבות ירושלים כי נחם יהוה עמו גאל ירושלים". ועוד כתוב בזכריה (ח, ד-ו) "כה אמר ה' צבקות עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה כה אמר ה' צבקות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא נאם ה' צבקות" וכן כתיב בישיעה שיהיה יישוב בירושלים עוד קודם הגאולה (סו, ז-ח) "בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם יולד גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה", וכן כתוב בישיעה (מד, כו) "מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האמר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם".

פרזות ירושלים - הוא כמובן המקום הכי קרוב לקדושה אחר ירושלים המקודשת, והוא כל שיטחה של ירושלים החדשה, ועד כדי שבדין שהכל מעלין לירושלים, דעת הרבה מפסוקי זמננו שה"ה לירושלים החדשה, וכמובא בשם הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פי"א הערה 36 שיכולים לכפות לעלות גם לשכונות החדשות, וכ"ה דעת הגר"ע יוסף זצ"ל בהקדמתו לספר עלה עזרא, וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל כמובא בספר אורחות הרב וראש הישיבה פ"ד עמוד ל"ד, וכ"ה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ו סי' י"ז, וכן נוטה דעתו של רבי עקיבא יוסף שלזינגר בעל לב העיברי בספרו משנתו של רבי עקיבא בסי' י"ז. וכ"כ בספר מועדים וזמנים ח"ח בהערות לח"ה סי' שמ"ח, וכדמבאר הישכיל עבדי את הטעם לכפיה על השכונות החדשות, מצד שאף שודאי ירושלים המקודשת היא העתיקה, בכל זאת כל הקרוב אל הקדוש הוא קדוש יותר.

ובספר השקדן מביא שהגריש"א דאג מאד שלא לישון לילה אחד מחוץ לירושלים, וקיבל זאת מאביו שגם נהג כן מסבו בעל הלש"ם, כך שגם לשבת שבע ברכות לבתו בכורתו עם הגר"ח ק לא נסע, וזאת הגם שגר לכאו' מחוץ לירושלים המקודשת.

וכן שבדיוור בפרזות ירושלים מתגשמת בנו עוד חזון נבואי [וכן יש בה עוד קיום נבואה מצד הנבואה על התיישבות בהרי יהודה ובנימין שהבאנו לקמן לגבי הרי יהודה ובנימין, למ"ד שירושלים התחלקה לשבטים], כדכתיב בזכריה (ב, ה-ט) "ואשא עיני וארא והנה איש ובידו חבל מדה ואמר אנה הלך ויאמר אלי למד את ירושלים לראות כמה רחבה וכמה ארכה והנה המלאך הדבר בי יצא ומלאך אחר יצא לקראתו ויאמר אלו רץ דבר אל הנער הלז לאמר פרזות תשב ירושלים מרב אדם ובהמה בתוכה ואני אהיה לה נאם יהוה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה".

ועוד כתיב בישיעה (נ"ד) "כי ימין ושמאל תפרוצי", ובחז"ל בשהש"ר ז, דרשוהו על התרחבותה של ירושלים.

[וע"ע בירמיה (לא, לז-לט) דכתיב "הנה ימים נאם יהוה ונבנתה העיר ליהוה ממגדל חננאל שער הפנה ויצא עוד קוה המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה וכל העמק הפגרים והדשן וכל השרמות עד נחל קדרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש ליהוה לא ינתש ולא יהרס עוד לעולם", וא"כ במקומות אלו יש עוד נבואה מיוחדת עליהם]

חברון - ונראה שיש מעלה מיוחדת בחברון משאר הרי יהודה, דהנה איתא בכתובות קיב. ואין לך טרשים בכל א"י יותר מחברון, וכל ארץ יהודה פחות פורחת, בשונה מיוסף שפורחת מאד, מפני שארץ יהודה עומדת היא כנגד המלכות דלית מגרמיה כלום, ולכן שם היא מקום השראת השכינה, והרחבנו בזה לקמן לגבי ארץ יהודה עיי"ש, משא"כ ארץ הגליל שהוא כנגד יוסף - היסוד הוא פורח מאד.

והנה כתוב בפרקי דר"א פ"כ וכן מבואר בתרגום יב"ע, ויגרש את האדם גרש ויצא מגן עדן וישב לו בהר המוריה ששער גן עדן סמוך להר המוריה משם לקחו ולשם החזירו במקום שנלקח שנאמר ויקח ה' אלהים את האדם מאיזה מקום לקחו ממקום בית המקדש שנאמר לעבד את האדמה אשר לקח משם וכו' ישב אדם ודרש ב לבו ואמר כי ידעתי מות תשיבני ובית מועד לכל חי אמר אדם עד שאני בעולם אבנה לי בית מלון לרבצי חוץ להר המוריה וחצב ובנה לו בית מלון לרבצו וכו', וע"ע בפל"ו בענין מערת המכפלה.

והיינו שבשעה הנשמה נפרדת היא מהגוף והנשמה עולה לירושלים של מעלה, הגוף מממתין ומזדכך כאן לקראת החיבור המחודש לעתיד לבא שיעמוד העולם כולו במצב גן עדן,

אולם מערת המכפלה הוא המקום בו נשאר העוה"ז בדרגת גן עדן כקודם החטא ולכן הוא המקום בו מתעלה הגוף אל מעלתו לשוב ולהתחבר עם נשמתו, וזהו שמו 'חברון' מלשון חיבור לירושלים, שמשם יתחברו הגופים שוב בנשמות אשר בירושלים, ובוזה מתבארים דברי חז"ל בזוהר חדש רות עט: שמערת המכפלה היא פתחו של גן עדן, ושם יאתא שרצה לחצוב את המערה עוד יצתה בת קול ואמרה דייך, דרצה לחברו לירושלים ואמרה לו הבת קול שעדין לא הגיע שלב התיקון השלם.

בכל נחלת יהודה - מעלה מיוחדת בהרי יהודה בעצם, אחר פרזות ירושלים יותר ממקום אחר, הדבר תלוי בדברנו לכאן לגבי הדין של חובת קריעה על הרי יהודה, דהנה ממה קיי"ל שקורעים על הרי יהודה כדתניא במו"ק דף כו. ת"ר ואלו קרעין שאין מתאחין וכו' ועל ערי יהודה וכו', יש לדון אם הכונה על הרי יהודה היינו שבט יהודה או על ארץ יהודה.

והנה פשוט לשון חז"ל הוא 'הרי יהודה' משמע שבט יהודה וא"כ מבואר לכאן שיש מעלה יתירה בשטחה של שבט יהודה משאר ארץ יהודה, אך מאידך הרי מקור הדין הוא בגמ' שם ותניא התם ערי יהודה מנלן דכתיב (ירמיה מא-ה) ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו'.

ואומר הב"י בסי' תקס"א הרואה ערי ישראל בחורבן אומר על הראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר וקורע מימרא דר"א פרק אלו מגלחין, אלא ששם כתוב ערי יהודה וכך הם דברי כל הפוסקים וגם רבינו כתב בטור י"ד סי' ש"מ וערי ישראל דכתיב הכא לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא וק"ל דכיון דבגמרא מייתי לה מדכתיב ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון מגולחי זקן וקרועי בגדים הול"ל דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עירות ערי ישראל הם ולא ערי יהודה ושמא י"ל דהני לא קרעו בגדיהם עד שראו המצפה שהיא מערי יהודה, עכ"ד.

והרי ביהושע יח, כו מבואר להדיא שמצפה היא עיר בשבט בנימין ולכאן נראה שעליה דובר בפרקים אלו שהרי גם הפגישה של יחנן וחילו עם ישמעאל בן נתניה היתה בגבעון שהיא בבנימין, ולפי"ז א"כ דין הקריעה הוא על כל ארץ יהודה, ושוב א"כ לא מצאנו מקור על מעלה מיוחדת בנחלת שבט יהודה.

אך הנה בפאת השולחן כותב שקורעים על הרי יהודה משום דשם עיקר המלוכה, ומבואר א"כ שישנו כן מעלה מיוחדת בהרי יהודה מפני מלכות דוד ששם עיקר מקומו, וכידוע שמלכות דוד היא מלכות שמים וכלשון הכתוב "וישב שלמה על כסא ה' למלך תחת דויד אביו" (דברי הימים א' כט, כג) ואומר שם (כח, ה) "ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ה' על ישראל", והוא משנ"ת שהשכינה שורה בשטחו של יהודה, וא"כ בפרט בהרי יהודה ששם היא מקום מלכות דוד המייצג את מלכות שמים.

ועוד מעלה וודאית שישנו דווקא בהרי יהודה, הוא משום שבדיוור בו מתגשמת בנו עוד חזון נבואי וכדכתיב בישעיה (מד, כו) "מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישרים האמר לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם".

ועוד כתוב בירמיהו (לב, טז, מג-מד) "כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת, ונקנה השדה בארץ הזאת אשר אתם אמרים שממה היא מאין אדם ובהמה נתנה ביד הכשדים שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימין ובסביבי ירושלם ובערי יהודה ובערי ההר ובערי השפלה ובערי הנגב כי אשיב את שבותם נאם יהוה".

נחלת בנימין - הנה לפי טעמו של הפאת השולחן שהבאנו ליעל לגבי הרי יהודה שהטעם שישנו חובת קריעה בהרי יהודה הוא מטעם ששם היתה מלכות יהודה, עיין במגילה ד. שכתב רש"י שמלכי יהודה היו מושלים על בנימין, ומבואר דערי בנימין בכלל ערי יהודה, וראה בירושלמי פ"א דסנהדרין ה"ב דלוד היה מיהודה, ובמגילה שם כתב רש"י בד"ה לוד דהיו מבנימין, ולהנ"ל יש לבאר שיהודה משלו על בנימין, ממילא אמרו גם דהיה מיהודה, ולפי"ז ישנו גם את מעלת מלכות יהודה גם בשטחו של בנימין, אך לכאן אפ"ה הרי יהודה עדיפים מהרי בנימין דשם עיקר מקומו של המלכות, וכן שיש עליה יותר נבואות, ויש לעיין.

ועפי"ז גם מתבאר שהגם שחובת הקריעה היא על הרי יהודה בלבד ולא על כל ארץ יהודה, אעפ"כ הוא כולל גם את נחלת בנימין, ולכן הם קרעו כשראו את המצפה, מכיון שגם נחלת בנימין נמצאת היא תחת מלכות יהודה.

ועוד שיש בדיור בנחלת בנימין גם את קיום החזון הנבואי שבירמיהו (לב, טז, מג-מד) "כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת, ונקנה השדה בארץ הזאת אשר אתם אמרים שממה היא מאין אדם ובהמה נתנה ביד הכשדים שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלים ובערי יהודה ובערי ההר ובערי השפלה ובערי הנגב כי אשיב את שבותם נאם יהוה".

בהרי הפלישתים [ובעז"ה בקרוב גם בעזה] - שגם עליה בפרט ישנו נבואה, דכתיב בסוף עובדיה "וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים וירשו את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את הגלעד" וביאר במצודות כי בימי יהושע לא ירשו כ"א הר אפרים ולא יכלו להוריש את העמק כי רכב ברזל לו כמ"ש שם ולכן אמר שיירשו גם שדות העמק, ואת שדה שומרון, במ"א נאמר שעמרי מלך ישראל קנה את ההר שומרון ואמר שלעתיד יירשו הכל ואף השדות.

"והשפלה את הפלשתים" - זה בחלקו הגדול כבר קרה ב"ה, דלפלשתים היו חמשת ערים כמבואר ביהושע פ"ג 'חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני', כך שאשקלון ברשותנו שכפי המבואר במהרי"ט ח"א סי' מט ועוד היא בשיטחה של אשקלון הקדומה, ואשדוד שכל הנראה הכוונה לתל אשדוד שהוא כ-3 ק"מ מאשדוד של היום וכמובן הוא בשיטחה של ארצנו הקדושה, וכן העיר גת שכבר כתב בכפתור ופרח פ"א שהכונה לרמלה שבימנו וכ"ש העיר עקרון שהיא הכי צפונית מערי הפלשתים כמשי"כ רש"י ביהושע פ"ג כך שכמובן הם ברשותנו, וחוף מעזה עד נחל אל עריש שזה עדין לצערנו לא תחת ידינו, שזה הרי עדין בתוך גבולה של ארצנו הקדו'.
[ויש לברר אם אשדוד ועקרון וכו' הם בתוך כיבוש בבל, וא"כ פשוט שהם קודמים לשאר הרי הפלישתים שלא נכבשו בכיבוש שני, ונ"ל שבהרי הפלישתים שלא כבשו עולי בבל עדיפותם מישנית, וקודם עדיף בשאר ארץ יהודה ולכא' אף ארץ הגליל קודמת, והארכנו בזה בסוף הדברים עיי"ש.

וכן הבאתי את הרי הפלישתים אחר נחלת בנימין, כיון שזה בדרום נחלת יהודה, כך שנחלת בנימין קרובה היא לקדושה יותר מהם, אך כאמור בהמשך הסתפקתי בזה, ואין לי בזה הכרעה]

וכן הבאתי את הרי הפלישתים אחר נחלת בנימין, כיון שזה בדרום נחלת יהודה, כך שנחלת בנימין קרובה היא לקדושה יותר מהם, אך כאמור בהמשך הסתפקתי בזה, ואין לי בזה הכרעה]

יש להסתפק - מהו המקום המעולה יותר, האם בפרזות ירושלים או מחוץ לפרזות ירושלים אך הוא יותר קרוב לקדושה. וכן אותו הספק האם יותר קרוב לקדושה או בשטחה של שבט יהודה, וכן לגבי ארץ יהודה.

בכל ארץ יהודה - שזה כולל גם את נחלת דן מלבד בנימין כאמור, ומעלת ארץ יהודה היא מחמת קרבתו לקדושה וכלשון חז"ל 'שכינו של מקום', וכדברי חז"ל בסנהדרין יא אין מעברין את השנים אלא ביהודה אבל לא בגליל דכתיב לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום עיי"ש, וכן פסק הרמב"ם הל' קדוה"ח ד יב וז"ל אין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו, ועיי"ש ביד רמה שביאר להדיא שהכוונה לכל ארץ יהודה.

וכן מצאנו בגמ' חולין נו ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב שעיברו את השנה בלוד, וכן אמרו בירושלמי שם שהטעם שאין מעברין בלוד אע"פ שהיא מארץ יהודה משום שהם מגסי הרוח ומועטי בני תורה עיי"ש, והרי לוד היא מנחלת ומערי בנימין, ומ"מ כיון שהיא בארץ יהודה אפשר היה לעבר שם החודש.

והרי יהודה שמו של הקב"ה בצירוף האות ד' שענינה כוח הקבלה כדאיתא בחז"ל ג' ד' גמול דלים (שבת קד) כך ארץ יהודה מקבלת את קדושת המקדש, ובה השכינה שורה יותר מארץ הגליל ועבר הירדן, וראה ברש"י ישעיה יט שמחדיר בפירושו שם כי יש שכינה בישראל ומושיעם חזק וייראו ויפחדו מפני אדמת יהודה והמצודות דוד מבאר וכתב אדמת יהודה רצונו לומר השכינה שורה באדמת יהודה תהיה למצרים לשבר וכו'.

ועינינו רואות שארץ יהודה אינה מקום לזרע כ"כ כמו ארץ הגליל מכיון שכאמור ארץ יהודה עומדת כנגד השכינה דלית מגרמיה כלום, בשונה מארץ הגליל שפורחת מאד שהוא כנגד היסוד, וכדכתבנו לעיל לגבי חברון עיי"ש.

וההבדל בין יהודה לגליל ניכר היה גם בזמן חורבן בית שני שנחרבה ארץ יהודה שכל מעלתה בצירוף לירושלים שנחרבה, אך לא חרב כוח הגליל, ומקומות התורה עברו לגליל ועם ישראל התחזק שם, וכדברי הרמב"ן באגרתו ז"ל ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה העזובה וגדול השממון, וכללו של דבר כל הקדוש מחברו חרב יותר מחברו, ירושלם יותר חרבה מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל וכו'.

וכמו"כ עוד מעלה יש דווקא בארץ יהודה משום שבדיוור בו מתגשמת בנו עוד חזון נבואי וכדכתיב בישעיה לב, טו-יט "עד יערה עלינו רוח ממרום והיה מדבר לכרמל וכרמל ליער יחשב ושכן במדבר משפט וצדקה בכרמל תשב והיה מעשה הצדקה שלום ועבדת הצדקה השקט ובטח עד עולם וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות וברד ברדת היער ובשפלה תשפל העיר אשריכם זרעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור",

וכבר ביאר התרגום יב"ע לעיל כט, יח ושב לבנון. שהוא יער עצים להיות כרמל וישב שדות וכרמים. והכרמל ליער יחשב. תירגם יונתן קירויין סגיאין יתיב ואגדה בבראשית רבה חורשין דבר אינש ישוב ערים ובני אדם רצוף ומלא כי יער הזה שהוא מלא עצים.

וכן ביאר המלבי"ם כאן עד יערה, וישפך עלינו רוח רצון ממרום שירצה ה' להושיענו, ואז והיה מקום החרב עתה כמדבר מלא תבואות ככרמל, והכרמל שהיא ארץ יהודה שלא חרבה יהיה אז מלא אנשים כי יער המלא עצים.

שדה אפרים ושדה שומרון - דכתיב בסוף עובדיה "וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלשתים וירשו את שדה אפרים ואת שדה שומרון ובנימן את הגלעד" וביאר במצודות כי בימי יהושע לא ירשו כ"א הר אפרים ולא יכלו להוריש את העמק כי רכב ברזל לו כמ"ש שם ולכן אמר שיירשו גם שדות העמק, ואת שדה שומרון, במ"א נאמר שעמרי מלך ישראל קנה את ההר שומרון ואמר שלעתיד יירשו הכל ואף השדות.

בכל ארץ הגליל - הוא מנחלת יוסף [היינו נחלת אפרים לרוב הדעות] עד סוף ארץ ישראל צפונה.

המקומות שנכבשו רק בכיבוש עולי מצרים - שמצד מעלת ארץ ישראל שקדו' השכינה שורה בה יש בכל גבולות פר' מסעי הגם שלא כבשוה עולי בבל, רק מצד מעלת הארץ משום המצוות התלויות בה אין היכן שלא נכבש בכיבוש עולי בבל, והרי דעת הרשב"ם בב"ב צא והתשב"ץ שאיסור היציאה מא"י הוא משום שמפקיעה ממנו את מצוות התלויות בארץ, [ודלא כחת"ס יור"ד סי' רלד שהוא משום הקדו' השכינה שבא"י], ולמעשה גם היכן שכבשו רק עולי מצרים נוהג תו"מ מדרבנן, ולכן רק לכתחילה עדיף לדור היכן שכבשו גם עולי בבל, ועוד הרחבנו בזה ביוצאים מהכלל עיי"ש.

רמת הגולן - הוא המקום האחרון בסדר העדיפויות שכדאי לדור בו, דהרי אינו בגבולות פר' מסעי אלא הוא מעבר הירדן, והנה לגבי עבר הירדן ישנה מח' גדולה אם בכלל בבית ראשון נהגו שם תו"מ שדעת המהר"י קורקוס וברכ"י שלא נהגו שם דקדושתה פחותה דהיא מחוץ לגבולות מסעי, וגם לדעות שנהגו שם נח' אי נכבשה בכיבוש עולי בבל או לא, אכן כ"ז מצד ענין המצוות התלויות בארץ, אך מצד קדו' השכינה שבא"י קדושתה פחותה מכל גבולות פר' מסעי כמבואר ברמב"ן בפר' במדבר ובתשב"ץ ח"ג סי' קצ"ח באריכות, ומוכיח כן ממ"ר שנקבר שם הגם שנענש שלא יכנס לא"י, עכ"פ מבואר שמעלתה פחותה משאר חלקי ארץ ישראל.

[ויש בדין עבר הירדן עוד הערה גדולה לדינא לגבי נסיעה בכביש מס' 90 באיזור הישובים מנחמיה - אשדות יעקב דשם הכביש עובר מעל נהר הירדן ונכנס לעבר הירדן המזרחי ורק סמוך לדגניה א' חוזר כביש מס' 90 להיות בעבר הירדן המערבי, ויש לדון אם הנסיעה בכביש זו בקטע זה ראויה לכתחילה כיון שהוא בתוך עבר הירדן].

מחוץ לא"י לכיוון אילת לא טוב, דאינו א"י, [והנאלץ לכך, עדיף הוא משאר חו"ל, הן משום קירבתו לא"י ולירושלים, והן משום הדעות (יעב"ץ במו"ק או"ח סי' ש"ו) שחייב הוא בתו"מ, ואף יש לו צד שם [ודחהו בסוף] שדינו כא"י לענין יישוב הארץ עיי"ש. וכן שיטת מרן הצי"א - עיי"ן ח"י סי' א', והן משום הנבואה שהבאנו לגבי הרי הפלישתים שכתוב שם שהרי שעיר יהפכו להיות מא"י, והן משום שאינו

תחת שלטון של אומות העולם, שהיא חלק מהותי בקלקול שבחו"ל, והן מצד ששומר על הארץ לבל יתקרבו לגבולתיה האויבים].

יוצא מהכלל:

א. וכ"ז במצב שווה, אך לצורך יישוב הארץ, אפ"ל בארץ הגליל שנכבש רק בעלית עולי מצרים, קודם הוא לכל מקום אחר משום יישוב הארץ, ופשוט, וכמו שפסק השו"ע או"ח ש"ו י"א שלקנות בית מגוי בא"י דוחה חילול שבת דרבנן, משום יישוב א"י, וכגון זה בזמנינו מקומות שהגויים מערערים לומר שאינו של ישראל.

ב. כל המקומות שנכבשו גם בכיבוש עולי בבל - יש מקצת מהאחרונים ואף מהראשונים שסוברים שאיסור יציאה מהארץ מתייחס לגבולות עולי בבל, רוב הראשונים והאחרונים הסכימו שמצות יישוב הארץ אינה קשורה לגבולות עו"ב בלבד אלא לכיבוש עולי מצרים - לגבולות ההבטחה, וכן עיקר להלכה, אבל מצוות התלויות בארץ וודאי שחובתם היא רק היכן שהיה כיבוש עולי בבל, ולכן קדושתו מעולה היא מהיכן שלא כבשו עולי בבל.

וזה משליך גם על דרומה של ארץ ישראל שיש שם חלק שלא נכבש ביד עולי בבל, וגם על צפונה של ארץ ישראל ומשם עוד רצועה שירודת עד לעכו, ולדעת הרמב"ם הרצועה היא לכל אורך הצד המערבי, ובית שאן ואשקלון שהגם שכבשוהו לא קדשוהו, ולחלק מהדעות גרועים הם מהמקומות שכלל לא כבשו ואכמ"ל, אך מכיון שגבולות המקומות הללו לא ידוע בדיוק, וכן שיש בזה הרבה שיטות, לא נכנסתי כאן לבאר בדיוק את מקומותיהם ולחלק ע"פ זה, ולמי שזה נוגע שילמד את הסוגיא ויבדוק.

ג. בכפ"פ מבואר שיש קדושה על מקומות שהיו קדושים בעבר, כשילה גלגל וכדו', וכן עמא דבר לתת קדושה למקומות אלו.